

Pembangunan Model Pengajaran Gamelan Melayu Peringkat Sekolah Menengah Rendah di Malaysia

The Development of Gamelan Melayu Teaching Model for Junior Secondary School in Malaysia

RAZALI MD AMIN, MOHD YUSZAIDY MOHD YUSOFF & AB. SAMAD KECHOT

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan membangunkan sebuah model pengajaran ensembel gamelan Melayu peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia. Keperluan penyelidikan ini untuk memenuhi dan menyelesaikan mengenai kekurangan model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia. Objektif pertama untuk mengenal pasti model yang digunakan oleh pengajar ensembel gamelan Melayu masa kini, objektif kedua untuk menilai proses pengajaran ensembel gamelan Melayu pada masa kini dan akhirnya, objektif ketiga untuk membangunkan satu model pengajaran ensembel gamelan Melayu yang sesuai digunakan pada semua peringkat pendidikan menengah rendah di Malaysia. Kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif yang terdiri daripada kajian perpustakaan dan kajian lapangan. Data yang diperolehi daripada kajian perpustakaan dan kajian lapangan perlu menjalani proses saringan untuk memperolehi data yang diperlukan sahaja. Penyaringan ini menggunakan teknik interpretasi, teknik kandungan dan bacaan rapi. Hasil kajian dapat menjelaskan keperluan model pengajaran ensembel gamelan Melayu amat diperlukan kerana ketidakseragaman dan tidak khusus. Hasil perbincangan dengan memberikan kesimpulan bahawa model pengajaran ensembel gamelan Melayu dapat diselaraskan dan diseragamkan dengan mengikut model tersebut. Justeru, ensembel gamelan Melayu dapat dimainkan secara seragam di peringkat sekolah menengah rendah di seluruh Malaysia, setara dengan muzik moden yang lain. Kajian ini juga dapat memartabatkan muzik gamelan Melayu sebagai warisan kebudayaan Melayu tidak ketara yang perlu dipelihara oleh generasi kini

Kata kunci: Ensembel; gamelan Melayu; model pengajaran; pembangunan; setara

ABSTRACT

The purpose of this study is to develop a Malay gamelan ensemble training model for the lower secondary schools in Malaysia. This research overcomes the lack of Malay gamelan ensemble training model at the lower secondary level in Malaysian schools. The first objective is to identify the model employed by the contemporary Malay gamelan ensemble practitioners, the second objective is to evaluate the current training process of Malay gamelan ensemble and the third objective is to develop a suitable Malay gamelan ensemble model that applies to all levels of lower secondary education in Malaysia. This study employs a qualitative approach that consists of library research and field study. The data collected from the library research and field studies underwent a screening process to obtain the required data only. This screening was done through interpretation techniques, content analysis and comprehensive reading. The findings clarify the need for a better Malay gamelan ensemble model because the existing model lacks uniformity and specification. The discussion concludes that the existing Malay gamelan ensemble training models can be moderated and standardized through the proposed model. Consequently, the Malay gamelan ensemble can be played uniformly throughout the lower secondary school level in Malaysia, on par with other modern music. This study also enhances Malay gamelan music as a distinctive Malay cultural heritage that needs to be preserved by the present generation.

Keywords: Ensemble; Malay gamelan; training mode; developmen; equivalent

PENGENALAN

Kesenian merupakan salah satu daripada tiga unsur penting dalam kebudayaan bagi setiap bangsa. Dua lagi unsur yang penting dalam kebudayaan iaitu falsafah dan ilmu pengetahuan. Unsur-unsur ini mempunyai perkaitan dalam menentukan corak serta nilai sesuatu hasil budaya. Setiap hasil kesenian terdapat unsur penting yang saling berkait iaitu kebenaran, kebaikan dan keindahan. Setiap cabang kesenian akan dapat diperlihatkan nilai budaya sesuatu masyarakat di mana seni yang tulen mempunyai ciri-ciri kebenaran, kesempurnaan dan kebaikan. Menjaga kemurnian sesuatu kesenian bukan bererti mesti mempertahankan yang lama dalam keadaan sedia wujud. Kesenian itu perlu mengalami perubahan mengikut perubahan cara hidup masyarakat agar dapat berkembang secara aktif (Asmad 1990:1). Dalam usaha untuk membina semangat jati diri serta patriotisme, generasi kini perlu diberi kesedaran tentang sumbangan seni muzik terhadap warisan budaya dan identiti sesuatu bangsa. Hal ini dilaksanakan melalui penglibatan pelajar dalam permainan muzik tradisional tempatan.

Kementerian Pendidikan Malaysia menggalakkan pelajar kita mempelajari permainan alat muzik terutamanya permainan alat muzik tradisional. Namun sukatan pelajaran Pendidikan Muzik yang diguna pakai lebih berasaskan pengajaran dan pembelajaran muzik moden yang lebih berfokus pada (Johami Abdullah 2010). Hal ini menyebabkan tidak ada satu panduan untuk menghasilkan sukatan mengikut kesesuaian warisan dan seni budaya setempat yang khusus dan seragam terhadap muzik tradisional Melayu yang dikeluarkan oleh Pusat Perkembangan Kurikulum Kementerian Pendidikan Malaysia (Sukatan Pelajaran Bersepadu Pendidikan Muzik Sekolah Menengah 2004 & Kurikulum Standard Sekolah Menengah 2017).

PERMASALAHAN KAJIAN

Muzik tradisional Melayu adalah warisan kesenian dan kebudayaan Melayu. Muzik tradisional Melayu yang dilihat dari sudut alam Melayu lama merangkumi beberapa buah negara di rantau asia tenggara seperti Malaysia, Indonesia, Kampuchea, Filipina dan sebahagian daripada Thailand. Penelitian sejarah terhadap kawasan tersebut telah memberikan satu gambaran yang jelas berkenaan interaksi sosiobudaya yang berlaku. Pelbagai genre

muzik tradisional di kawasan ini telah dihasilkan. (Mohammed Ghouse Nasuruddin 2003:1).

Patricia Matusky & Tan (1997) menjelaskan muzik tradisional Melayu boleh diklasifikasikan kepada tiga kategori utama iaitu muzik rakyat, istana dan sinkretik. Muzik rakyat dimainkan oleh rakyat berkonsepkan kehidupan dan persekitaran rakyat biasanya terdapat dalam masyarakat desa dan petani sama ada yang kenal huruf mahu pun yang buta huruf. Perkembangan tradisi muzik ini pada peringkat masyarakat adalah bermula daripada minat masyarakat itu sendiri. Sistem penulisan muzik dan notasi muzik adalah pelbagai dan latihan muzik diadakan secara bersahaja. Repertoir muzik untuk satu-satu genre tidak ditentukan dengan tepat. Contoh muzik rakyat yang terdapat dalam masyarakat Melayu tradisional ialah muzik rebana dan kompang

Muzik sinkretik merupakan ciri-ciri muzik yang menggabungkan genre muzik luar ke dalam muzik tempatan. Ensembel keroncong dan ensembel ghazal merupakan dua contoh muzik sinkretik yang terdapat di Malaysia Muzik istana pula merupakan muzik tradisi warisan istana. Muzik ini dimainkan pada upacara-upacara tertentu di istana seperti upacara pertabalan majlis perkahwinan, berkhatan, ulang tahun keputraan serta majlis-majlis jamuan yang istimewa, hiburan diraja dan permaisuri. Contoh muzik istana yang terdapat di Malaysia ialah ensembel nobat dan ensembel gamelan. (Patricia Matusky & Tan 1997).

Gamelan Melayu merupakan ensembel yang berkembang di istana raja-raja Melayu (Razali et al. 2017). Warisan muzik tradisional istana ini perlu diangkat dan dimartabatkan bagi membentuk identiti dan jati diri Melayu bagi generasi kini. Ini selaras dengan polisi Kebudayaan Negara yang menggariskan strategi untuk meninggikan taraf dan mutu bidang kesenian (Norliza Rofli & Eddin Khoo 2009). Pada masa ini ensembel gamelan Melayu telah dikembangkan di peringkat sekolah menengah di Malaysia. Ensembel gamelan Melayu telah diperkenalkan dalam kurikulum Pendidikan Muzik sekolah menengah pada tahun 2004 di beberapa buah sekolah-sekolah menengah terpilih di negara ini selaras dengan Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah (KBSM). Sekolah-sekolah yang dipilih ini mengambil bahagian dalam projek rintis pendidikan muzik KBSM. Dalam perancangan kurikulum Kementerian Pelajaran Malaysia pada tahun 2004 terdapat ensembel permainan alat tradisional yang tersenarai iaitu kompang, caklempong, angklung dan gamelan. Kurikulum pendidikan muzik tersebut

secara tidak langsung menggalakkan pelajar mengenali serta bergiat aktif dalam permainan alat muzik tradisional selain dari permainan alatan muzik barat (Sukatan Pelajaran Bersepadu Pendidikan Muzik Sekolah Menengah 2004)

Pengkaji mendapati terdapat beberapa masalah yang telah dikenal pasti mengekang proses pengajaran ensembel gamelan Melayu di sekolah-sekolah menengah di Malaysia antaranya kekurangan guru yang mahir mengajar ensembel ini, ketiadaan satu model pengajaran khusus yang terperinci dan kekurangan pasarana yang lengkap dari segi penyediaan alatan berkualiti serta bilik latihan yang bersesuaian. Di antara ketiga-tiga masalah tersebut, masalah yang paling kritikal adalah ketiadaan satu model pengajaran khusus yang terperinci dan selaras terhadap pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah yang menyebabkan kesukaran guru melakukan aktiviti pengajaran secara efektif. Atas faktor ini perlu dijalankan kajian secara terperinci melibatkan temu bual mendalam, pemerhatian dan analisis dokumen perlu dilakukan di sekolah-sekolah menengah di Malaysia.

Ketiadaan satu model pengajaran khusus dan seragam terhadap ensembel tradisional gamelan Melayu di sekolah-sekolah menengah di Malaysia, dikeluarkan oleh Pusat Perkembangan Kurikulum Kementerian Pendidikan Malaysia (Sukatan Pelajaran Bersepadu Pendidikan Muzik Sekolah Menengah 2004 dan Kurikulum Standard Sekolah Menengah 2017) merupakan salah satu faktor utama yang mengekang perkembangan ensembel ini. Oleh yang demikian kajian ini cuba membangunkan model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia agar lebih sistematik, seragam dan dapat membantu mengatasi masalah ketiadaan model pengajaran khusus di peringkat Kementerian Pendidikan Malaysia.

KAJIAN LEPAS

Seni dan budaya adalah asas kepada kehidupan bermasyarakat. Kesenian gamelan merupakan inspirasi bangsa Melayu untuk dihormati dan setanding dengan bangsa-bangsa lain di dunia. Saidatul (2008) menjelaskan secara tradisi, sesuatu aspek budaya itu disebarkan secara lisan, dan disampaikan dari satu generasi ke satu generasi berikutnya. Ab. Samad et al. (2017) menerangkan muzik pula secara amnya menjadi satu alat dalam

aspek interaksi antara ahli masyarakat yang mampu meletakkan sebahagian daripada elemen dalam kehidupan seharian manusia.

Patricia Matusky dan Tan (2004) pula menerangkan elemen melodi diutamakan dalam lagu-lagu gamelan Melayu. Melodi pokok perlu dimainkan oleh saron baron dan dimainkan tanpa perhiasan melodi. Saron baron dimainkan dengan nilai krocet. Pada waktu yang sama alat-alat muzik gamelan Melayu yang lain seperti Saron Pekin, Kromong dan Gambang memainkan bunga. Saron Pekin memainkan melodi satu oktaf lebih tinggi daripada Saron Baron dan dimainkan dengan nilai kuaver. Alat muzik gambang dimainkan dengan nilai kuaver manakala alat muzik Kromong dimainkan dengan nilai krocet dan kuaver yang menghasilkan baris melodi yang paling berbunga dalam oktaf yang rendah dan tinggi.

Kajian yang dijalankan oleh Mubin Sheppard (1967) menjelaskan instrumentasi muzik gamelan Melayu pada asasnya mempunyai tujuh jenis. Instrumentasi muzik tersebut terdiri daripada Kromong, Gambang, Saron Pekin, Saron Baron, Kenong, Gendang dan sepasang Gong. Keromong merupakan alat muzik yang paling sukar dimainkan berbanding alat muzik yang lain. Dalam kajiannya juga beliau menerangkan kedudukan perletakan alat muzik gamelan yang betul dalam satu ensembel. Kedudukan barisan hadapan ialah alat muzik Keromong dan Gambang. Barisan kedua pula iaitu alat muzik Saron Pekin, Saron Baron, Gendang dan Kenong. Barisan belakang sekali iaitu sepasang Gong. Kunst (1973) pula menjelaskan gamelan adalah berasal daripada Jawa yang disebut sebagai 'gamel'. Istilah gamel membawa maksud alat penukul manakala perkataan 'bergamel' membawa maksud alat-alat yang di tabuh, dipukul dan di palu.

Kajian yang dilakukan oleh Mohd Nasir Hashim (2002) menjelaskan tentang pendekatan silibus muzik tradisional menggunakan komposisi timur dan barat dalam usaha menggalakkan minat untuk digunakan sebagai model kurikulum muzik di universiti-universiti Malaysia. Beliau juga menjelaskan reka bentuk model yang di bangunkan bertujuan untuk menarik minat pemuzik muda dalam tradisional muzik serta menunjukkan kepada mereka bagaimana dapat menghasilkan idea yang lebih kreatif melalui gabungan penghasilan bunyi dan teknologi moden. Kajian yang dilakukan oleh beliau juga dilengkapi dengan modul-modul kurikulum pengajaran muzik di peringkat universiti Malaysia mengikut semester pengajian. Modul-

modul ini dilengkapi dengan beberapa skor-skor lagu yang berkaitan dengan kurikulum.

Sukatan Pelajaran KBSM Pendidikan Muzik Menengah Rendah (2004) menyenaraikan beberapa elemen pengajaran alat muzik tradisional Malaysia iaitu kompang, gamelan dan caklempong. Dalam permainan ensembel alat muzik tradisional gamelan terdapat tiga komponen asas yang perlu dipelajari iaitu pengenalan kepada komponen bahagian-bahagian peralatan gamelan dan fungsi, teknik dan kemahiran. Dari aspek teknik, sukatan ini menyenaraikan beberapa komponen yang perlu dipelajari iaitu postur, genggam pemukul, paluan dan merendam bunyi. Dari aspek kemahiran pelajar didedahkan tentang pengendalian, memainkan skel pentatonik, memainkan melodi dan corak irama serta bermain secara ensembel. Pelajar-pelajar juga diberi pilihan memilih mana-mana satu alat utama dalam ensembel gamelan.

Colleen (2008) dalam kajiannya menganalisis tentang keberkesanan kaedah "Off" dalam pembelajaran konsep muzik (ritma), minat dan inteprestasi pada alat-alat muzik gamelan Melayu. Dalam kaedah Off, pelajar dikehendaki berinteraksi secara aktif di dalam kelas mengikut cara tersendiri. Kajian yang dilakukan oleh Sunardi Wisnubroto (1997) sistem notasi nombor yang digunakan dalam laras selendro no 1,2,3,5 dan 6. Tanda titik di atas nombor seperti (i), menunjukkan not tinggi manakala tanda titik di bawah nombor menunjukkan not rendah.

Norshafawati Saari (2010) menerangkan muzik adalah satu unsur dalam kehidupan dan bersifat anjal kerana dalam kehidupan itu sendiri muzik mempunyai fungsi yang pelbagai. Asasnya fungsi muzik berperanan sebagai hiburan yang telah meletakkannya sebagai satu bidang budaya jelata yang lebih bersifat dominan. Penggabungan antara melodi dan lirik lagu meletakkannya sebagai satu komunikasi yang bertenaga yang menggambarkan ketamadunan budaya masyarakat serta imej sesuatu bangsa. Terdapat empat unsur penting yang membolehkan muzik berberanan sebagai unsur komunikasi yang menjadi asas dalam komunikasi merangkumi sumber, penerima, mesej dan saluran. Mesej yang dihantar merupakan idea dan juga perasaan, dikongsi antara penerima dan sumber. Simbol verbal iaitu perkataan bersifat abstrak dan konkrit. Simbol bukan lisan seperti nada, pergerakan badan, suara, penampilan termasuk bunyi dalam bentuk bunyi yang boleh ditutur termasukalatan muzik yang digunakan. Ab Samad Kechot (2015)

pula menjelaskan komunikasi yang diwujudkan pada mana-mana kumpulan seni dan budaya yang merupakan asas penting bagi membolehkan sesebuah masyarakat itu berfungsi. Komunikasi sedemikian telah mewujudkan satu suasana yang harmoni dalam sesuatu organisasi.

Kajian yang dilakukan oleh Shahanum Mohamad Shah dan Zaharul Lailiddin Saidon. (2017) pula melihat bagaimana kerangka sistem peperiksaan muzik bergred antarabangsa dapat membentuk sukatan pelajaran ensembel gamelan Melayu diperingkat pengajian tinggi. Kajian yang dilakukan oleh beliau merujuk kepada sistem penilaian muzik bergred antarabangsa iaitu *The Associated Board of the Royal Schools of Music (ABRSM)*, *Trinity College London (TCL)*, *Australia Music Examination Board (AMEB)*, *Central Conservatory of Music (CCOM)*, *Sura Bhrati Sangget Kala Kendra* dan *Irish Scottish Traditional Music*. Tahap pembelajaran adalah mengikut aras penilaian standard sistem bergred antarabangsa iaitu dari gred satu hingga gred enam.

Kurikulum Standard Sekolah Menengah Pendidikan Muzik (2017) menjelaskan bidang ensembel muzik memberi fokus kepada kemahiran bermain alat muzik secara ensembel. Kurikulum ini memberi peluang memainkan pelbagai genre lagu melalui aplikasi pengetahuan menulis dan membaca notasi muzik yang dipelajari. Guru boleh memilih ensembel muzik yang sesuai berdasarkan kepada kepakaran mereka serta persekitaran murid. Ensembel gamelan merupakan salah satu ensembel muzik yang telah disenaraikan dalam kurikulum ini selain daripada beberapa ensembel lain seperti kompang dan caklempong.

Signifikannya, kajian-kajian di atas dapat membantu memberi maklumat kepada pengkaji dalam membangunkan satu model pengajaran gamelan Melayu di sekolah-sekolah. Walaupun keseluruhan kajian terhadap muzik dan ensembel gamelan dilakukan sama ada oleh sarjana barat mahu pun tempatan, namun tiada satu pengkaji pun yang menceritakan pembangunan model pengajaran ensembel gamelan Melayu secara khusus dan terperinci terhadap pendidikan menengah rendah di Malaysia. Maklumat yang diperolehi ini sedikit sebanyak akan membantu penyelidik dalam kajiannya tentang pembangunan model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia. Oleh hal yang demikian pembangunan model pengajaran ensembel gamelan Melayu bertujuan mengatasi masalah

ketiadaan model pengajaran khusus, seragam dan terperinci untuk digunakan di sekolah-sekolah menengah di Malaysia dengan tumpuan ke atas pendidikan menengah rendah.

OBJEKTIF

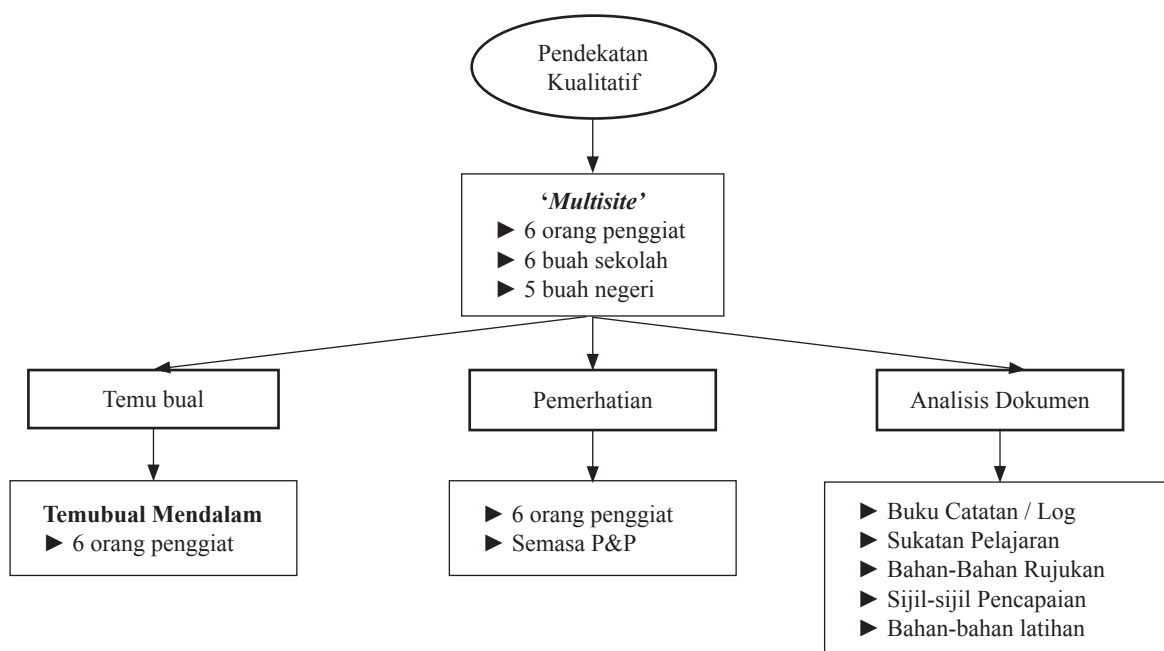
1. Mengenal pasti model pengajaran yang digunakan dalam aktiviti pengajaran ensembel gamelan Melayu peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia.
2. Menilai proses pengajaran dan pembelajaran ensembel gamelan Melayu yang berlaku di peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia.
3. Membangunkan satu model pengajaran ensembel gamelan Melayu peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan kaedah penyelidikan kualitatif. Mack et al. (2005) menjelaskan dalam penyelidikan kualitatif, proses pengumpulan data dapat memberi peluang untuk mendapatkan data. Metodologi yang digunakan pada kajian ini menggunakan kaedah kajian kepustakaan dan kajian lapangan. Reka bentuk perbincangan telah dipilih bagi membolehkan pemahaman berkaitan

pembangunan model pengajaran gamelan Melayu di peringkat menengah rendah sekolah-sekolah di Malaysia. Kajian ini memerlukan satu penelitian dengan menganalisis data sekunder, merangkumi sumber-sumber bacaan di perpustakaan daripada pelbagai penulisan untuk memudahkan data yang telah diperolehi dianalisis. Sehubungan dengan itu, antara perpustakaan yang dikunjungi bagi mendapatkan data dan bahan ialah Perpustakaan Peringatan Zaaba Universiti Malaya, Perpustakaan Jabatan Muzium Malaysia, Perpustakaan Tun Sri Lanang Universiti Kebangsaan Malaysia, Institut Tamadun dan Alam Melayu Universiti Kebangsaan Malaysia, Perpustakaan Tuanku Bainun Universiti Pendidikan Sultan Idris dan Perpustakaan Tun Abdul Razak Univesiti Teknologi Mara untuk mendapatkan jurnal, buku dan bahan-bahan lain berkaitan dengan kajian.

Kajian lapangan merupakan kaedah yang paling berkesan dalam mengutip data secara mendalam dan terperinci. Dalam kajian lapangan antara kaedah yang paling berkesan dalam mengutip data secara terperinci dan mendalam adalah melalui temubual mendalam, pemerhatian dan analisis dokumen. Melalui kajian lapangan ini data tentang pembangunan model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peroleh. Segala data yang diperolehi direkodkan dan dianalisis oleh penyelidik. Kajian lapangan ini mengambil masa enam ke dua belas bulan. Temu bual mendalam, pemerhatian dan analisis dokumen yang digunakan dilakukan

RAJAH 1. Tatacara Pengumpulan Data

terhadap enam orang penggiat ensembel gamelan Melayu yang berpengalaman selama sepuluh hingga dua puluh lima tahun di enam buah sekolah menengah yang terpilih iaitu SMK Bukit Rangan Kuantan Pahang, SMK Bukit Jelutong Selangor, SMK Segambut, Kuala Lumpur, SMK Tambun Ipoh Perak, SMK Bandar Darul Aman, Jitra Kedah dan SMK Sungai Kertas, Batu Caves, Selangor Darul Ehsan. Pengetahuan dan pengalaman dalam pengajaran sekitar 10 tahun dapat mencerminkan situasi sebenarnya yang berlaku (Dewey 1933, York-Barr et al. 2006). Tatacara pengumpulan data ditunjukkan dalam Rajah 1 yang berikut.

Seramai enam orang penggiat ensembel gamelan Melayu di enam buah sekolah terpilih sebagai peserta kajian ini telah bersetuju untuk di temu bual secara mendalam di amati dalam proses pemerhatian semasa proses pengajaran serta analisis dokumen yang berkaitan. Pengkaji telah beberapa kali bertemu penggiat-penggiat ensembel gamelan

Melayu ini untuk mendapatkan maklumat berkenaan latar belakang, memahami minda serta membina *rapport* bagi mendapatkan pengetahuan dalam proses membangunkan model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah ini. Jadual 1 menjelaskan tentang latar belakang penggiat berkaitan dengan umur, jantina, kelulusan akademik, lokasi sekolah dan pengalaman mengajar ensembel gamelan Melayu.

KEBOLEHPERCAYAAN DAN KESAHAN DATA

Penyemakan data bagi memastikan kebolehpercayaan dalam pengumpulan data adalah sangat penting. Menurut Cohen et al. (2000) persetujuan pakar dalam menentukan tema dalam kajian kualitatif adalah penting kerana pakar merupakan *interater* iaitu persetujuan oleh penilai. Penilai dalam konteks ini ialah orang luar yang mengesahkan persetujuan tema yang dibina oleh pengkaji selaku

JADUAL 1. Latar Belakang Penggiat-Penggiat Ensembel Gamelan Melayu

Perkara	Bil	Penggiat 1	Penggiat 2	Penggiat 3	Penggiat 4	Penggiat 5	Penggiat 6
Jantina							
Lelaki	5	✓		✓	✓	✓	✓
Perempuan	1		✓				
Umur		58	49	38	42	38	37
Kelulusan Akademik							
Sarjana Muda	6	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Negeri							
Pahang	1	✓					✓
Selangor	2		✓				
Kuala Lumpur	1			✓			
Perak	1				✓		
Kedah	1					✓	
Pengalaman Mengajar Ensembel Gamelan		25thn	17thn	10thn	12thn	10thn	10thn

Sumber: Kajian Lapangan 2017

JADUAL 2. Analisis Persetujuan Pembinaan Tema dan Sub Tema Data Kualitatif

Bil	Nama	Wakil	Jawatan dan Kelayakan	Kepakaran	Tahap Persetujuan (Cohen Kappa)
1	Pakar A	Fakulti Sains Sosial & Kemanusiaan UKM	Pensyarah Kanan, Dr	Kesenian & Kebudayaan Melayu	Sangat Tinggi
2	Pakar B	Pusat Kebudayaan UM	Prof Madya, Pengarah, Dr	Muzik	Sangat Tinggi
3	Pakar C	Pusat Kebudayaan UPSI	Pengarah, Dr, Pensyarah	Muzik Tradisional, Pendidikan Muzik	Sangat Tinggi
4	Pakar D	Dep. Of Curriculum Faculty Education, UM	Pensyarah Kanan, Dr	Kurikulum & Instructional Design	Sangat Tinggi

Sumber: Borang Persetujuan Pakar Tema dan Sub Tema Data Kualitatif (2018)

penyelidik (Cohen et al. 2000). Bagi menentukan kebolepercayaan data daripada temu bual, pengkaji merujuk kepada nilai koefisien Cohen. Setelah semua hasil transkrip temu bual disahkan dan disusun semula, begitu juga dengan catatan pemerhatian, pengkaji menyusun data-data tersebut untuk mendapatkan tema dan sub tema dapatan kajian. Setelah pola dapatan hasil kajian terhasil, pengkaji menyediakan satu set borang persetujuan pakar terhadap tema dan sub tema yang dibina. Sebanyak empat orang pakar dalam bidang kesenian kebudayaan dan kurikulum menjadi *interater* terhadap tema dan sub tema yang dibina.

Hasil daripada penilaian empat pakar ini menunjukkan pembinaan tema dan sub tema yang dilakukan oleh pengkaji telah mencapai tahap pengukuran Cohen Kappa pada tahap sangat tinggi sebagaimana yang ditunjukkan pada jadual 3. Tahap persetujuan yang sangat tinggi merupakan satu bukti yang terbaik bagi menentukan kebolehpercayaan data kajian.

JADUAL 3. Interpretasi Skala Kappa

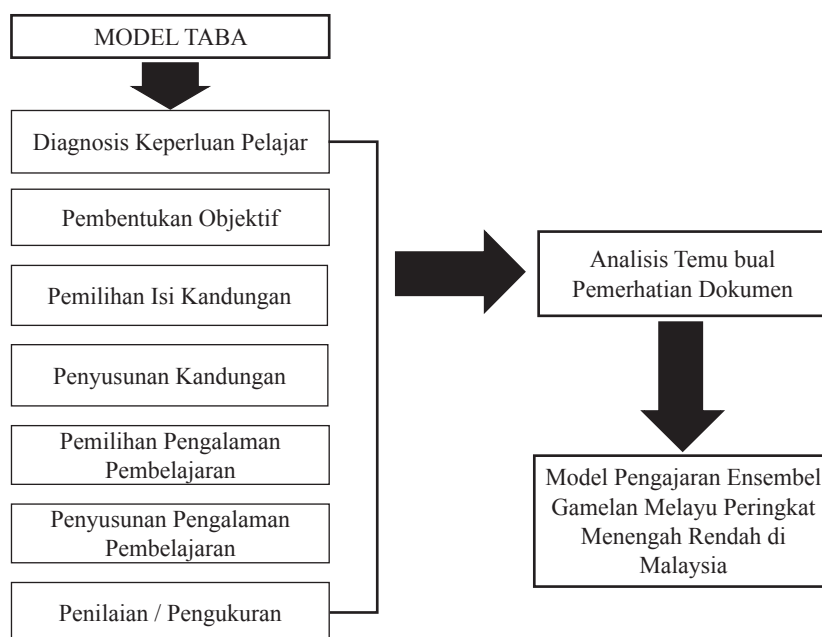
Interpretasi	Nilan Cohen Kappa
Sangat Tinggi	> 0.90
Tinggi	0.70 - 0.89
Sederhana	0.30 – 0.69
Rendah	< 0.30

Sumber: Wiersma (1991)

KERANGKA TEORI

Kajian ini menggunakan pendekatan model kurikulum Hilda Taba. Hilda Taba merupakan seorang ahli teori kurikulum dan pendidik seharusnya memahami keperluan yang diperlukan dalam sesebuah kurikulum. Oleh yang demikian, pengkaji memilih model pengembangan kurikulum Taba untuk dijadikan rujukan pembangunan model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah sekolah-sekolah di Malaysia. Model Taba merupakan satu kaedah berkesan untuk mengajar kurikulum dalam bentuk induktif. Hilda Taba berpendapat kurikulum sebagai rancangan untuk bertindak. Guru memainkan peranan utama membantu dalam proses perkembangan kurikulum sebagai satu proses pembaikan dan penyempurnaan kurikulum. Pendekatan yang digunakan adalah pendekatan *grass-root* (guru) iaitu perancangan pengajaran direkabentuk oleh guru (Hilda Taba, 1962). Model kurikulum Taba menekankan objektif pembelajaran sebagai *platform* untuk aktiviti kurikulum di sekolah.

Objektif pembelajaran menentukan keputusan kurikulum apa yang perlu ditekankan, apa yang perlu disampaikan. Isi kandungan yang sesuai di pilih dan jenis pengalaman yang perlu dititik beratkan. Fokus diberi kepada hasil pembelajaran dalam membentuk sesebuah kurikulum pengajaran. Inovasi dan kreativiti guru diperlukan dalam proses pengajaran dan pembelajaran. Model ini juga mengutamakan

RAJAH 2 Kerangka Konsep Kajian

penyusunan bahan-bahan pengajaran dalam proses pengajaran dan pembelajaran. Penyusunan bahan-bahan pengajaran dalam sesuatu sistem yang sesuai dapat meningkatkan kemahiran berfikir. Selanjutnya, Laanemets dan Ruubel (2013: 3) yang menggunakan konsep Hilda Taba (1962: 12) secara konsistennya menunjukkan kerelevanan konsep ini yang merentas zaman terutamanya dalam membangunkan kurikulum semasa sekolah melalui tujuh langkah pengembangan kurikulum Taba yang disyorkan dalam yang kajiannya *The Taba-Tyler Rationales*. Rajah 2 menunjukkan kerangka konsep kajian berdasarkan tujuh langkah-langkah model kurikulum Taba

SUMBER/MODEL PENGAJARAN YANG DIGUNAKAN DI SEKOLAH

Bahan-bahan rujukan berkaitan dengan pengajaran ensembel gamelan Melayu merupakan dokumen yang digunakan oleh penggiat sebagai panduan pengajaran. Bahan-bahan rujukan ini diperolehi dari pelbagai sumber. Berdasarkan kepada analisis temu bual dan dokumen yang dilakukan keenam-enam penggiat menunjukkan bahan dan sumber rujukan untuk dijadikan panduan pengajaran ensembel gamelan Melayu ini diperolehi daripada pelbagai tempat seperti bengkel-bengkel yang diikuti, seminar, rakan-rakan, internet dan dari tempat penggiat belajar dahulu. Penggiat pertama menjelaskan skor-skor lagu diperolehi dari tempat mereka berkursus dan belajar dahulu iaitu di maktab perguruan dan universiti. Dapatan penggiat satu turut di sokong oleh penggiat dua yang menjelaskan bahan-bahan pengajaran seperti skor-skor lagu diperolehi semasa kursus-kursus yang diikuti beliau. Bahan-bahan tersebut kemudiannya dikongsi dengan pelajar.

Dapatan penggiat di atas turut di sokong oleh penggiat ketiga dan keempat. Penggiat ketiga menjelaskan sumber dan bahan rujukan diperolehi daripada perpustakaan awam, rakan-rakan satu universiti dan juga daripada bengkel-bengkel gamelan Melayu yang diadakan di Istana Budaya manakala penggiat keempat pula menjelaskan bahan-bahan dan sumber pengajaran dalam bentuk Salinan bercetak seperti skor lagu diperolehi daripada rakan-rakan semasa berkursus. Ada juga bahan-bahan pengajaran diperolehi daripada internet. Beliau juga turut menjelaskan kesemua bahan-bahan dan sumber pengajaran yang diperolehi itu dikumpulkan kemudian dijadikan

salinan bercetak untuk digunakan sebagai sumber pengajaran ensembel gamelan Melayu.

Penggiat kelima pula menjelaskan sumber dan bahan rujukan yang digunakan diambil daripada tempat penggiat belajar dahulu. Beliau turut menjelaskan ada sesetengah lagu dicipta dan digubah oleh penggiat sendiri berdasarkan kepada pengalaman beliau selama ini dalam bidang ensembel gamelan Melayu. Kabinasi beberapa sumber rujukan yang diperolehi ini membolehkan proses pengajaran dan pembelajaran ensembel ini dapat dijalankan di sekolah terutama di peringkat menengah rendah. Penggiat keenam menjelaskan bahan rujukan ada yang diperolehi daripada bengkel dan kursus dengan kerjasama Uitm dengan SMK Sungai Kertas. Bahan-bahan pengajaran gamelan Melayu dibekalkan oleh pihak Uitm semasa kursus tersebut.

Dapatan penggiat-penggiat ini turut disokong dengan analisis dokumen terhadap sumber rujukan yang digunakan oleh penggiat antaranya ialah nota-nota dan skor-skor lagu bagi tujuan pengajaran. Nota-nota dan skor lagu gamelan Melayu ini diperolehi dari internet, buku-buku lama, bengkel-bengkel dan ada juga daripada rakan penggiat sendiri. Ada juga sumber-sumber rujukan ini diperolehi oleh penggiat semasa belajar di maktab perguruan dan universiti dahulu. Bahan-bahan ini kemudiannya di fotokopi dan diedarkan oleh penggiat kepada pelajarinya semasa aktiviti pengajaran dan pembelajaran.

Secara keseluruhannya senario di atas menggambarkan sumber rujukan yang digunakan oleh penggiat-penggiat ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah diperolehi daripada pelbagai sumber dan bahan rujukan yang diperolehi dari pelbagai tempat. Penggiat-penggiat ensembel gamelan Melayu terpaksa berusaha sendiri mendapatkan sumber dan bahan pengajaran berdasarkan inisiatif mereka sendiri bagi membolehkan aktiviti pengajaran ensembel gamelan Melayu terus di ajar dan dilaksanakan di sekolah khususnya di peringkat menengah rendah. Sumber bahan pengajaran yang pelbagai ini mewujudkan ketidak seragaman dan keselarasan pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat pendidikan menengah rendah di Malaysia.

PROSES PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN GAMELAN MELAYU

Berdasarkan kepada penelitian analisis temu bual pemerhatian dan dokumen terhadap penggiat-

penggiat gamelan Melayu proses pengajaran dan pembelajaran gamelan Melayu melibatkan dua cara iaitu kaedah hafalan yang merupakan kaedah tradisional dan pembacaan notasi. Kedua-dua teknik ini digunakan oleh penggiat-penggiat gamelan Melayu dalam sesi pengajaran dan pembelajaran bagi membolehkan pelajar mereka boleh bermain alat muzik gamelan Melayu secara ansambel dengan baik serta mengikut kesesuaian latar belakang seseorang pelajar itu.

TEKNIK HAFALAN / INGATAN

Hasil daripada penelitian analisis temu bual, pemerhatian dan dokumen terhadap penggiat satu, empat dan enam mendapati proses pengajaran dan pembelajaran ansambel gamelan Melayu lebih mengikut kaedah ingatan dari pengalaman dan cara hafalan. Penggiat satu menjelaskan bahawa proses pengajaran lebih kepada pengalaman penggiat yang diambil semasa pergi pertandingan, kursus-kursus dan juga bengkel-bengkel yang di adakan. Maklumat-maklumat yang diperolehi dan diingati penggiat semasa pertandingan atau kursus-kursus yang diikuti tersebut kemudiannya disampaikan kepada pelajarnya. Ini bermakna penggiat menyampaikan maklumat kepada pelajar hanya berpadukan apa yang diingati daripada perolehan maklumat seperti pertandingan dan kursus-kursus gamelan Melayu yang diikuti. Selanjutnya beliau menjelaskan sukatan pengajaran sekarang terlalu umum menyebabkan pengajaran dan pembelajaran lebih berdasarkan pengalaman guru semata-mata. Sekiranya seseorang guru sudah merasakan pelajarnya itu sudah mencapai objektif pengajaran maka dapat disimpulkan pelajar itu berjaya.

Penggiat keempat pula menjelaskan bahawa ada juga proses pengajaran yang dilakukan menggunakan kaedah hafalan melodi. Pelajar tidak perlu membaca notasi untuk mempersembahkan lagu. Pelajar hanya perlu menghafal melodi koleksi lagu-lagu gamelan dan mempersembhkannya tanpa sebarang notasi kerana tidak didedahkan pengajarannya oleh penggiat. Proses pengajaran sedemikian lebih berteman kepada teknik hafalan dan ingatan. Dapatan penggiat keempat ini turut disokong oleh penggiat keenam yang menjelaskan salah satu kaedah pengajaran yang sesuai digunakan untuk sekolah menengah ialah kemahiran menghafal selain kemahiran membaca notasi. Penjelasan ini menunjukkan proses pengajaran penggiat masih menggunakan cara tradisional.

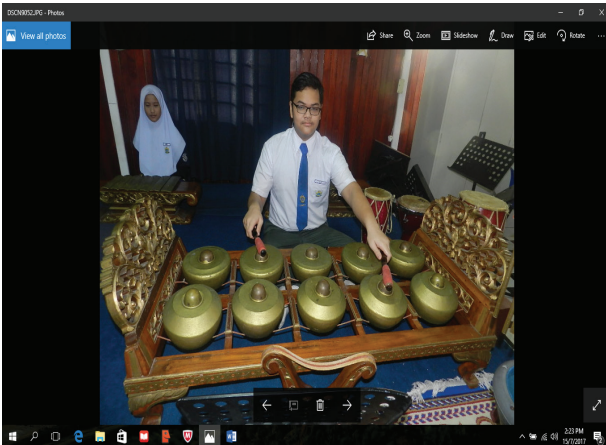
Dapatan penggiat di atas juga turut di sokong dengan analisis pemerhatian terhadap penggiat-penggiat ansambel gamelan ini bertujuan untuk mengenal pasti proses pengajaran yang berlaku melibatkan aspek hafalan dan ingatan. Pelajar-pelajar tidak menggunakan sebarang bentuk skor semasa menjalankan semasa memainkan lagu. Mereka menghafal nombor-nombor yang tertera pada alat muzik mereka mengikut lagu-lagu yang dimainkan. Kaedah menghafal seperti ini memerlukan daya ingatan yang tinggi dan konsisten seseorang pelajar. Latihan yang lebih kerap dan berulang kali memudahkan pelajar menghafal melodi lagu yang banyak.

Berdasarkan penelitian daripada penggiat-penggiat ini menunjukkan terdapat beberapa kelebihan penggunaan kaedah hafalan ini antaranya adalah pelajar dapat menjiwai dan menghayati sesebuah lagu yang dimainkan serta menghasilkan ekspresi yang lebih baik. Namun kelemahan kaedah ini pula, pelajar-pelajar yang rendah daya ingatan mudah terlupa dengan melodi yang dimainkan. Selain daripada itu pelajar juga perlu menghafal banyak lagu yang memerlukan ingatan yang kuat. Kaedah pemerhatian juga dilakukan semasa pelajar membuat latihan bermain instrumen muzik gamelan Melayu secara individu dan ansambel semasa proses pengajaran dan pembelajaran berlaku. Catatan pemerhatian dan beberapa keratan gambar yang diambil menggunakan kamera digital dapat menunjukkan keadaan yang berlaku. Keratan Rajah 3 menunjukkan contoh proses pengajaran menggunakan cara hafalan yang tidak menggunakan skor.

Berdasarkan kepada Rajah 4.5 menunjukkan cara latihan dan kemahiran bermain peralatan gamelan Melayu dengan cara hafalan. Pelajar bermain tanpa menggunakan skor lagu. Pelajar hanya mengingat dan menghafal nombor-nombor yang dikenal pasti kedudukannya pada alat muzik tersebut untuk menghasilkan keseluruhan lagu. Kemahiran menghafal memerlukan latihan kerap dan berulang kali untuk menghasilkan sesuatu lagu dengan pic dan tempo yang betul. Teknik ini hafalan di gunakan pada pelajar yang sukar dan lambat membaca skor lagu atau pun dipanggil bacaan semerta.

LATIHAN/KEMAHIRAN

Hasil daripada analisis temu bual terhadap enam orang guru yang terlibat dalam kajian ini, didapati empat daripada enam penggiat yang ditemu

RAJAH 3. Latihan dan Kemahiran Cara Hafalan

Sumber: Kajian Lapangan 2017

Skor / Notasi Lagu

RAJAH 4: Kemahiran Pembacaan Skor di SMK Tambun, Ipoh Perak

Sumber: Kajian Lapangan 2017

bual menjelaskan pengajaran ensembel gamelan Melayu dijalankan lebih kepada bentuk latihan dan kemahiran pelajar bagi mencapai objektif pengajaran dan pembelajaran. Penggiat kedua menjelaskan aktiviti pengajaran dan pembelajaran ensembel gamelan Melayu masih menggunakan teknik *chalk & talk* seperti dahulu. Skor lagu diberikan kepada pelajar untuk dimainkan pada instrumen gamelan Melayu mengikut skor yang diberi. Ada sesetengah pelajar yang menulis dan menggubah semula lagu tersebut dan keseluruhan ensembel memainkan lagu tersebut. Penjelasan daripada penggiat kedua ini menunjukkan bahawa proses pengajaran melibatkan aspek kemahiran dan latihan kepada pelajar. Penggiat ketiga menjelaskan proses pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah perlu bermula dari teknik ke tradisional terlebih dahulu. Kemudian diikuti postur dan teknik yang betul bermain sebelum pelajar dapat bermain dengan baik. Penjelasan di atas menunjukkan beliau

menggunakan pendekatan yang sistematik semasa proses pengajaran dan pembelajaran berlaku. Kesemua aspek yang diterangkan menunjukkan proses pengajaran dan pembelajaran beliau ini melibatkan proses latihan dan kemahiran dalam kalangan penggiat dan pelajar.

Penggiat keempat pula menjelaskan kemahiran teknik permainan instrumen gamelan Melayu perlu dilakukan dengan cara yang betul melibatkan cara memegang, mengetuk dan seterusnya cara bagaimana bermulanya belajar menggunakan skor. Beliau seterusnya menjelaskan salah satu cara yang boleh dilakukan sebelum pandai membaca skor adalah dengan meraba-raba not-not tersebut ditangan untuk mengenal pasti kedudukan not tetapi dalam masa yang sama pandangan mata harus ditujukan pada skor. Selanjutnya beliau juga menjelaskan lagi unsur ekspresi dan dinamik perlu diterapkan dalam permainan bagi menghidupkan sesuatu persembahan. Dapat ditafsirkan dapatan

penggiat keempat bahawa proses pengajaran dan pembelajaran yang berlaku memerlukan aspek latihan dan kemahiran yang betul dan mencukupi. Penggiat kelima pula menerangkan bahawa skor-skor lagu gamelan Melayu ada sesetengahnya di cipta sendiri oleh beliau untuk dipelajari oleh pelajar. Beliau menggunakan pengalaman semasa beliau belajar dahulu dan mengaplikasikan kemahiran yang ada untuk mencipta dan mengubah sendiri lagu-lagu baru gamelan Melayu. Penggiat keenam pula menjelaskan pelajar yang bermain gamelan perlu menggunakan notasi yang menggunakan sistem nombor serta mempelajari skel, melodi, tempo dan irama mengikut kesesuaian lagu.

Pemerhatian dan analisis terhadap dokumen-dokumen yang digunakan oleh penggiat-penggiat gamelan Melayu di atas telah dilakukan bertujuan untuk mengenal pasti proses pengajaran yang berlaku melibatkan aspek latihan dan kemahiran. Pelajar-pelajar telah diajar tentang teknik pembacaan notasi yang betul mengikut bar demi bar secara individu sebelum bermain secara ensemble. Mereka juga diajar bermain mengikut tempo yang sesuai berdasarkan skor lagu yang dimainkan. Pemain-pemain gendang juga diajar bermain mengikut corak irama dan tempo yang betul mengikut lagu dan dijadikan panduan pemain-pemain lain dalam ensemble. Penghasilan tempo dan irama yang betul oleh pemain gendang mempengaruhi permainan keseluruhan ensemble. Kaedah pemerhatian dilakukan semasa pelajar membuat latihan bermain instrumen dengan membaca skor. Dokumen-dokumen yang diperolehi merupakan skor-skor lagu bagi tujuan latihan dan pembacaan notasi. Keratan Rajah 4 menunjukkan latihan dan kemahiran pembacaan skor berdasarkan kepada pemerhatian yang dilakukan.

Pelajar-pelajar didedahkan oleh penggiat dengan teknik bacaan semerta. Mereka tidak dibenarkan bermain secara menghafal melodi lagu. Skor-skor lagu diletakkan di bahagian hadapan instrumen di atas *note stand*. Semasa bermain kedudukan pandangan mata melihat kepada skor lagu di hadapan sementara tangan yang memegang yang *mallet* pula memainkan notasi nombor yang terdapat pada instrumen muzik masing-masing. Penggiat membimbing pelajar membuat latihan pembacaan skor notasi nombor dari bar ke bar menggunakan teknik-teknik pengajaran yang berdasarkan kepada pengalaman beliau sendiri. Berdasarkan kepada penelitian dan penilaian ke atas penggiat-penggiat di atas menunjukkan proses pengajaran dan pembelajaran ensemble gamelan

Melayu di peringkat menengah rendah melibatkan aspek latihan dan kemahiran. Namun proses-proses pengajaran dan pembelajaran yang berlaku di dapati kurang sistematik dan tidak selaras. Proses pengajaran juga agak tidak menyeluruh yang melibatkan lebih banyak aspek untuk mencapai objektif pengajaran dan pembelajaran yang efektif dan menarik.

PEMBANGUNAN MODEL PENGAJARAN GAMELAN MELAYU

Pembangunan model pengajaran ensemble gamelan Melayu adalah berdasarkan kepada tujuh langkah pengembangan model kurikulum Hilda Taba yang merangkumi diagnosis keperluan pelajar, pembentukan objektif, pemilihan isi kandungan, penyusunan kandungan, pemilihan pengalaman pembelajaran, penyusunan pengalaman pembelajaran dan penilaian. Komponen-komponen ini kemudiannya diperincikan kepada sub-sub tema dalam menghasilkan satu model pengajaran ensemble gamelan di peringkat menengah rendah. Data telah dikumpul daripada analisis temu bual mendalam, pemerhatian dan dokumen terhadap enam orang penggiat ensemble gamelan Melayu di peringkat menengah rendah sekolah-sekolah Malaysia yang mempunyai pengalaman sepuluh hingga dua puluh lima tahun pengalaman dalam pengajaran ensemble gamelan Melayu. Huraian dilakukan berdasarkan kepada tema dan sub-sub tema yang telah terhasil daripada perspektif penggiat-penggiat ensemble gamelan Melayu ini.

Berdasarkan kepada penelitian analisis temubual mendalam, pemerhatian dan dokumen terhadap enam penggiat ensemble gamelan Melayu yang terpilih menunjukkan terdapat lapan sub tema yang perlu dikaji dan dibincangkan bagi mengenal pasti tema diagnosis keperluan pelajar bagi membangunkan sebuah model pengajaran ensemble gamelan Melayu. Lapan sub tema yang di kaji dan dibincangkan ialah pengetahuan dan kemahiran guru, minat, motivasi, pengalaman muzikal, umur, rujukan, pengalaman guru dan pendedahan. Kelapan-lapan aspek ini merupakan elemen penting yang dikenalpasti sebagai keperluan seseorang pelajar di peringkat sekolah menengah rendah. Penekanan elemen-elemen ini yang membantu memenuhi keperluan pelajar membolehkan seseorang penggiat gamelan Melayu merialisasikan pengajaran dengan lebih efektif.

Tema pembentukan objektif pula mengandungi enam sub tema. Enam sub tema itu ialah pengetahuan dan kemahiran guru, kesesuaian masa, pencapaian pelajar, hilangkan tekanan, memupuk nilai murni serta pembentukan akhlak dan pengekal warisan seni budaya. Keenam-enam aspek ini telah dikenal pasti sebagai elemen-elemen penting dalam komponen pembentukan objektif. Kesemua objektif telah diteliti dan relevan dengan tujuan pengajaran dan pembelajaran gamelan Melayu pada peringkat ini. Objektif di atas merupakan perkara utama yang akan dicapai oleh seseorang pelajar hasil daripada proses pengajaran dan pembelajaran gamelan Melayu. Tema isi kandungan pengajaran pula mengandungi dua belas sub tema iaitu pengenalan instrumen, sejarah, tokoh-tokoh, pembuatan instrumen, susunan instrumen, postur, notasi, skel, pic. melodi, irama, tempo, teknik permainan dan pembacaan skor, ekspresi, etika persembahan, persembahan, reka cipta, improvisasi serta penjagaan dan pemuliharaan. Kesemua elemen ini merupakan topik-topik penting yang akan dipelajari oleh pelajar dalam pembelajaran gamelan Melayu. Topik-topik ini telah dibuat penelitian dan didapati bersesuaian dengan tahap pelajar peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia.

Tema penyusunan kandungan pula mengandungi enam sub tema iaitu sistematik, kecerdasan muzikal, urutan mudah ke sukar, minat, pengalaman dan kematangan. Keenam-enam elemen ini juga telah dibuat penelitian terhadap kerelevannya. Penyusunan kandungan pembelajaran yang mengambil kira elemen-elemen ini boleh memberikan satu impak yang positif terhadap objektif pengajaran dan pembelajaran gamelan Melayu di peringkat ini. Tema pemilihan pengalaman pembelajaran pula mengandungi tiga sub tema yang dibincangkan merangkumi pengalaman muzikal pelajar, penglibatan pelajar secara menyeluruh dan berkaitan dengan pengalaman dan pengetahuan pelajar. Ketiga-tiga elemen pemilihan pengalaman pembelajaran dapat merialisasikan bagaimana seseorang pelajar itu dapat memahami konsep.

Tema keenam iaitu penyusunan pengalaman pembelajaran juga mengandungi tiga sub tema yang meliputi penglibatan pelbagai jenis pelajar, sistematik dan kepelbagaian kaedah. Ketiga-tiga elemen ini telah dibuat penelitian ke atasnya dan membolehkan pelajar menterjemahkan isi kandungan pengajaran dan pembelajaran kepada pengalaman pembelajaran yang sesuai dapat

diselesaikan. Tema yang terakhir pula merangkumi empat sub tema iaitu kemahiran penilaian secara individu, kemahiran penilaian secara ensembel, penilaian bertulis dan penilaian dalam persembahan. Kesemua elemen komponen ini juga telah dibuat penelitian dan bersesuaian. Elemen-elemen penting dalam komponen penilaian ini juga ini juga dapat meningkatkan kualiti pengajaran dan pembelajaran. Ianya juga dinilai untuk memastikan objektif pengajaran gamelan Melayu dapat dicapai.

Berdasarkan kepada hasil penelitian analisis dan perbincangan dapatan kajian ini secara keseluruhan dan terperinci, sebuah model utama pengajaran ensembel gamelan Melayu untuk peringkat menengah rendah telah direka bentuk pengkaji. Model utama ini lebih sistematik dan menyeluruh yang mengandungi tajuk model di bahagian tengah. Tajuk utama ini kemudiannya di pecahkan kepada tujuh komponen utama iaitu keperluan pelajar, objektif, kandungan pengajaran, penyusunan kandungan, pemilihan pengalaman, penyusunan pengalaman dan penilaian. Setiap komponen tersebut terdapat beberapa item lagi yang dijadikan sub-sub tema berdasarkan kesesuaian dan penelitian dapatan kajian, di sokong dengan persetujuan pakar serta tinjauan literatur. Rajah 5 menunjukkan model utama pengajaran gamelan Melayu peringkat sekolah menengah rendah di Malaysia.

PEMBAHAGIAN TOPIK- TOPIK PENGAJARAN MENGIKUT PERINGKAT

Pembahagian topik-topik dirancang dengan teliti agar proses pengajaran berjalan dengan lebih sistematik dan teratur mengikut tahap kesukaran pembelajaran. Berdasarkan Kurikulum Standard Sekolah Menengah 2017, jumlah waktu yang diperuntukkan untuk pengajaran dan pembelajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah adalah 30% (10 minggu) daripada jumlah waktu yang diperuntukkan oleh sukatan pelajaran pendidikan muzik menengah rendah secara keseluruhan (32 minggu) dalam setahun. Guru boleh memilih mengajar ensembel ini sama ada di tingkatan 1, 2 atau 3. Satu waktu bersamaan satu jam pengajaran dan pembelajaran. Jadual 4 menunjukkan topik pengajaran ensembel gamelan Melayu yang dirancang dengan teliti di peringkat menengah rendah mengikut peringkat mengikut kerelevanan masa yang telah diperuntukkan berdasarkan model utama.

KESIMPULAN

Secara keseluruhannya dapatan kajian yang telah dibincangkan telah menghasilkan satu dapatan yang signifikan dalam membangunkan model pengajaran ensembel gamelan Melayu diperingkat menengah rendah di Malaysia. Kajian ini telah menghasilkan satu model pengajaran ensembel gamelan Melayu di peringkat menengah rendah yang seragam, sistematik, terperinci serta mudah difahami yang membolehkan satu proses pengajaran yang lebih efektif berlaku. Model yang telah direka bentuk ini dapat dijadikan satu panduan pengajaran oleh penggiat-penggiat ensembel gamelan Melayu bagi mengatasi masalah ketiadaan satu model pengajaran khusus yang sesuai untuk tahap pelajar menengah rendah di Malaysia. Kajian ini juga telah menggambarkan proses pengajaran yang sistematik dan seragam membolehkan pencapaian objektif pengajaran yang dikehendaki terhasil. Ini secara tidak langsung membolehkan ensembel muzik tradisional gamelan Melayu terus diminati, dimartabatkan serta membentuk jati diri Melayu dalam kalangan generasi kini.

PENGHARGAAN

Bahagian Tajaan Kementerian Pendidikan Malaysia
Bahagian Perkembangan Kurikulum Kementerian Pendidikan Malaysia.

SMK Bukit Rangan Kuantan Pahang Daru Makmur
SMK Bukit Jelutong Selangor Darul Ehsan
SMK Segambut, Kuala Lumpur
SMK Tambun Ipoh Perak Daru Ridzuan
SMK Bandar Darul Aman, Jitra Kedah Darul Aman
SMK Sungai Kertas, Batu Caves, Selangor Darul Ehsan.

RUJUKAN

- Ab Samad Kechot, Rahim Aman & Shahidi A. H. 2017. Komunikasi sosial dalam kalangan etnik di Lembangan Sadong: Gendang Melayu Sarawak. *Jurnal Komunikasi, Malaysian Journal of Communication*. Jilid 33(2): 158-172.
- Ab Samad Kechot. 2015. Bentuk komunikasi dalam menangani peranan kepimpinan badan bukan kerajaan (NGO) perfileman. *Jurnal Komunikasi, Malaysian Journal of Communication* 31(2): 423 – 439.
- Asmad. 1990. *Seni Lagu dan Permainan Tradisi*. Melaka: Associated Educational Distributors M0 Sdn. Bhd.
- Bahagian Perkembangan Kurikulum. 2017. Kurikulum Standard Sekolah Menengah.
- Pendidikan Muzik: Kementerian Pendidikan Malaysia.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison K. 2000. *Research Method in Education*. 5th Edition. London: Routledge Falmer.
- Colleen Wong. 2008. Keberkesanan kaedah off dalam pembelajaran ritma untuk pelajar-pelajar muzik gamelan sekolah menengah rendah. MA Thesis, Pusat Kebudayaan Universiti Malaya.
- Dewey, J. 1933. *How We Think: A Restatement of The Relation of Reflective Thinking to The Educative Process*. New York: D.C. Helth and Company.
- Johami Abdullah. 2010. *Pendidikan Muzik Kontemporari EdisiKedua*: Dewan Bahasa dan Putaska.
- Kunst, J., 1973, *Music in Java*. The Hague, the Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Laanemets, U. & Katrin Kalamees Ruubel. 2013. The Taba-Tyler Rationales. *Journal of the American Association for the Advancement of Curriculum Studies* 9(2): 1-12.
- Mark, Woodsong, Mack Queen, Guest & Namey. 2005. *Qualitative Research Methods, A Data Collector's Field Guide*. USA: Family Health International.
- Matusky, P. & Tan, S. B. 1997. *Muzik Malaysia: Tradisi Klasik, Rakyat dan Sinkretik*. Pulau Pinang: Sinaran Bro. Sdn Bhd.
- Matusky, P. & Tan, S. B 2004. *The Music of Malaysia*. England: Ashgate Publishing Limited A.
- Mohd Ghouse Nasuruddin. 2003. *Muzik Tradisional Malaysia*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Mohd Nasir Hashim. 2002. Regenerating interest in tradisional musical styles through east/west compositions: A model for an integrated university music curriculum in Malaysia. Tesis Dr. Fal, University of Southampton.
- Norliza Rofli & Eddin Khoo. 2009. *Kebudayaan Malaysia Satu Pengenalan*. Kuala Lumpur: Jabatan Kebudayaan & Kesenian Negara.
- Norshafawati Saari, Asiah Sarji & Fuziah Kartini Hassan Basri. 2010. Muzik dan pembangunan sosial: Paparan dasar industri hiburan dalam akhbar-akhbar di Malaysia. *Jurnal Komunikasi, Malaysian Journal of Communication* 26(2): 47-65.
- Pusat Perkembangan Kurikulum. 2004. *Sukatan Pelajaran Kurikulum Bersepadu Sekolah Menengah*. Pendidikan Muzik: Kementerian Pelajaran Malaysia.
- Razali Md Amin, Yuszaidy Mohd Yusoff & Ab. Samad Kechot. 2017. Komunikasi, instrumentasi & seni persembahan ensembel gamelan Melayu dan Jawa. *Jurnal Melayu Isu Khas*: 272-288.
- Saidatul Normis Mahali. 2008. Interaksi sosial dalam isun-isun Bajau. *Jurnal Akademika* Vol 74(1): 59-89 57.
- Shahanum Mohamad Shah & Zaharul Lailiddin Saidon. 2017. Developing a graded examination for the Malay gamelan. *Malaysian Music Journal* Vol. 6(1): 14-29.

- Sheppard, M. 1967. Joget Gamelan Terengganu. *Journal of Malayan Branch Royal Asiatic Society* 40(1): 149-152.
- Sunardi Wisnubroto. 1997. *An Introduction to Gamelan*. Yogyakarta: GadjahMada University Press.
- Taba, H. 1962. *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York, NY: Harcourt, Brace & World.
- Wiersma, W. 1991. *Research Methods in Education*. 5th edition. Boston: Allyn & Bacon.
- York-Barr, J., Sommers, W., Ghere, G. & Monitie, J. 2006. *Reflective Practice to Improve Schools: An action Guide for Educators*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Mohd Yuszaidy Mohd Yusoff
Pusat Kelestarian Warisan dan Kebudayaan Melayu
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia
Bangi Selangor Darul Ehsan, Malaysia
E-mail: yuszaidy@ukm.edu.my

Ab Samad Kechot
Pusat Kelestarian Warisan dan Kebudayaan Melayu
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia
Bangi Selangor Darul Ehsan, Malaysia
E-mail: draksam@gmail.com

Razali Md Amin (corresponding author)
Pusat Kelestarian Warisan dan Kebudayaan Melayu
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Kebangsaan Malaysia
Bangi, Selangor Darul Ehsan, Malaysia
E-mail: razalineo@gmail.com

